

THE JOURNAL OF
OTTOMAN STUDIES

KÜLLİYAT

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

SAFRANBOLU ŞER'İYYE SİCİL DEFTERİNE GÖRE 1806-1812 OSMANLI-RUS SAVAŞI SEFER ORGANİZASYONUNDA SAFRANBOLU KAZASININ KATKISI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (1806-1812)

Emre KARAKAYA¹

Özet

Bu araştırmada, Osmanlı Devleti'nin 1806-1812 yılları arasında Bükreş Antlaşmasıyla sona eren Osmanlı-Rus savaşının sefer organizasyonu ve lojistiği ile alakalı olarak Safranbolu kazasının bu savaşa yapmış olduğu katkısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada Osmanlı-Rus savaşına ilişkin sefer organizasyonunda Safranbolu ve çevresinden gönderilen asker sayısı, sefer organizasyonunda yapılan iâşe, ikmal ve nefer sayıları, şer'iyye sicil defterinin birinci el kaynak olarak değerlendirilmesi süretiyle ortaya çıkarılmıştır. Böylece 19. Yüzyılın başında nispeten düşük yoğunluklu bir savaşta orta halli bir Anadolu şehri olan Safranbolu sancağının yardımları ele alınmış, ayrıca Osmanlı Devletinin savaş organizasyonunda çekilen zorluklar ve merkez- taşra arasındaki münasebetler gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-Rus Harbi, Safranbolu, askeri tarih, sefer organizasyonu.

An Evaluation on The Contrubition of The Safranbolu Township on the Organization of The Ottoman-Russian Battle By The Safranbolu Şer'iyye Registers (1806-1812)

Abstract

In this study, the contribution of the Safranbolu to the war in relation to the expedition organization and logistics of the Ottoman-Russian war, which ended with the Bucharest Treaty between 1806-1812, was tried to be revealed. In the study, the number of soldiers sent from Safranbolu and its surroundings in the expedition organization related to the Ottoman-Russian war, the aids made in the expedition organization, was tried to be revealed by evaluating the Şeriyye registry book as a primary source. Thus, at the beginning of the 19th century, the aid of Safranbolu sanjak, which is a middle-class Anatolian city in a relatively low-intensity war, was handled, and the difficulties in the war organization of the Ottoman Empire and the relations between the central and the provinces were tried to be shown.

Keywords: Ottoman-Russian War, Safranbolu, military history, expedition organization.

¹ Arş. Gör., İzmir Bakırçay Üniversitesi, Tarih Bölümü, emrekrky@hotmail.com

GİRİŞ

Bu araştırma'da 19. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiş olan Bükreş antlaşması ile sonra eren 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşının sefer organizasyonu sırasında Safranbolu kazasından gönderilen nefer sayısı, mali, iaşe ve nakliye destekleri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Osmanlı merkezi yönetim tarafından her sefer zamanında, askeri desteğin istendiği Safranbolu ve civarından, incelemeye aldığımız süreçte de asker ve iaşe talebinde bulunulmuştur. Seferlere katılan askerler içerisinde, yeniçeri, topçu, top arabacısı ve kalyoncu neferleri bulunmaktadır. Sicil defteri içerisinde bulunan bilgilerden, bu sefere çıkacak olan veya cephede bulunan orduya ait çeşitli masrafların karşılanabilmesi için birtakım vergiler alınmıştır. Bu vergiler avarız vergileri ve umumiyetle imdâd-ı seferiyedir. Ayrıca merkez tarafından sefer organizasyonu ve Osmanlı ordusu için katır ve ağnam talebi yapıldığı anlaşılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar savaş alanlarında başarılı olmasının ana sebeplerinden birisi ordusunun sefer hazırlığında, sefer organizasyonunda ihtiyaçlarının eksiksiz karşılanmasıdır. Osmanlı Devleti, savaş hazırlığı ve sefer kararı verilmesi esnasında, seferin nasıl şekilleneceğini önceden kestirmiş ve savaşın gidişatına göre, Anadolu ve Rumeli çevresinden iaşe ve nefer taleplerinde bulunmuştur. İyi bir sefer organizasyonu savaşın kazanılmasında büyük bir etken olduğu gibi, savaş kaybedilse dahi en az zararlı durumu idare ettirilmesinde de etkili olacaktır. Bu sefer hazırlıklarının devlet tarafından ne şekilde yapıldığını anlamak Osmanlı zaferlerinin altında yatan sebepleri anlamamızı sağlayacaktır.

Ele aldığımız dönem'de Osmanlı Devleti, 1798 senesinde Rusya ile Mütareke yapmıştı. I.Napolyon'un Akdeniz'de giriştiği harekât sebebiyle ve Napolyon'un Mısırı ele geçirmesi üzerine ilk önce Rusya ile sonrasında İngiltere ile savunma anlaşması yapılmıştır (Kocabaş 1989:173). 1806 yılında Osmanlı'yı Fransa yanında savaş sokmak için birtakım gelişmeler meydana gelmiş, Boğdan Voyvodasının görevden alınmasını protesto eden Rusya, iki koldan 1806 yılının Kasım ayında Eflak ve Buğdan'a girerek savaş başlamıştır (Sakin 2011:91). Çar, Napolyon'la anlaşır ondan Romanya'nın Rusya'ya verilmesini isteyince savaş yeniden başlamıştır. Napolyon, Çar ile anlaşınca, İngiltere'de Osmanlı Devleti ile anlaşma imzalamıştır (Öztuna 2004:444). Ayrıca incelediğimiz dönemde Osmanlı Devleti III. Selimin başlatmış olduğu Nizam-ı Cedit adlı İslahat hareketlerine binaen bu ıslahatların yerine getirilmesi için mali destek ihtiyacı duyulmuştur (Akşin 1988:81-82). Bu yüzden Safranbolu kazasından ve imparatorluğun çeşitli yerlerinden asker ve iaşe temini hızlanmıştır.

Rusya ile yapılan bu savaşın sefer organizasyonunda, Anadolu'nun sol kolunda vaki olan kazaların merkezi güzergâhlarından birisi durumunda olması hasebiyle Safranbolu kazası, sefer lojistiği açısından stratejik konumdaydı. Ordudaki sefer hazırlıklarının seyri, Anadolu tarafından incelendiğinde Osmanlı halkının sefer organizasyonlarındaki yardımının ne şekilde olduğunu net olarak ortaya çıkacaktır. Bunun yanında şeriyeciler sayesinde bu dönemde ki Anadolu halkının vatanının savunmasında topyekün seferberliğe giriştiği görülmektedir.

Sun Tzu, savaş stratejisi konusunda ilk önemli konunun "Yol", yani sefer organizasyonunun önemini belirtir (Tzu çev: Alpaslan 2016: 3). Her devlet teşkilatı, başlangıçta bir savaş ve ordu teşkilatına dayanır. Alman tarihçi Otto Hintzenin bu tespitinde, Osmanlı tarihi için de değişmeyen bir gerçektir. Osmanlı Devleti şüphesiz siyasi istikrarını,

savaş ve ordudaki iyi bir şekilde teşkilatlanmasına dayandırır (Edt.Yıldız 2017:9). Osmanlı sisteminde, yeniçerilerin başarısızlığı, devletinde başarısızlığı sayılmaktadır. Dolayısıyla askeri bir toplum sistemi olan Osmanlı İmparatorluğu, ordusunun başarısız olduğu zamanlarda gerilemiş ve çöküş sürecine girmiştir (Aksan,2017:49). Gerek kişileri savaş alanına götürmek, gerekse silah ve diğer araç gereci taşımak her zaman güçlükle başarılabilen bir iş olmuştur (Kegeen,1996:451). Dolayısıyla savaş alanına taşınan askerlerin niteliği kadar, stratejik olarak orduların hareket imkânları ve destek kaynaklarının çok iyi bir şekilde plan yapılması ile mümkün olabilmektedir. Seferde çıkılmadan önce aylar öncesinden, imparatorluğun mevcut kaynaklarının, idari mekanizmalar sayesinde seferber edilerek ordunun ihtiyaç duyacağı her türlü zahire, erzak ve mühimmatın önceden hazırlanıp ulaştırılması gerekmektedir. Bu erzak ve mühimmat ise nüzul, sürsat gibi sefer sırasında konulan vergiler sayesinde gerçekleşmektedir (Börekçi,2013: 204).

Osmanlı askeri sistemi, daimi bir ordu, yani yeniçerilerden ve topçulardan; tımarlı sipahilerden ve çoğu zaman muharebe meydanı civarından ve hem Müslüman hem gayrimüslim halklardan toplanan çeşitli yardımcı kuvvetlerden oluşuyordu (Aksan,2017:26). Bu sistem savaş kararı alındıktan sonra en kısa zamanda harekete geçirilir ve seferber edilirdi. Savaş zamanlarında sefere çıkacak orduyu oluşturan asker ve savaşıcak bu askerin ihtiyacı olan iaşesi ve bu askerin yapılacak sefer yerine ulaşması ile ilgili çalışmalar, iyi işleyen bir organizasyon sayesinde mümkün olmaktadır. Bu organizasyonun başarılı olması, sefer güzergâhının ulaşım altyapısı, destek organizasyonlarının kesintisiz işleyebilmesini sağlayacak şekilde iyileştirebilmektir. Lojistik sistem, ancak böyle bir iyileştirmeden sonra kullanıma hazır hale gelmekte ve uygulanabilirdi (Yıldız,2006:21-23).

Osmanlı Devleti'nin ordu iaşesinin temini ile ilgili geleneksel olarak iki çeşit sistem uygulamıştır. İlki Osmanlı Devleti'nde olağan üstü durumlarda, özellikle savaş zamanı harcamaları karşılamak üzere "avarız-ı divaniye" diğeri de mahsulleri takip etmek ve dağıtmak maksadıyla kurulan denetim mekanizmasıdır (Ertaş,2007:119). Sefer lojistiği konusunda standartları koyan Osmanlı ordusu olduğunu söyleyebiliriz. Osmanlılar her türlü şarta hazırlıklı olarak ordunun ihtiyaç duyduğundan fazlasını hazır bulundurmıştır. Ordu taşıyabileceği kadar erzağı yanında götürür, lazım oldukça yol üzerindeki yerel kaynaklardan ihtiyaçlarını karşılamıştır. Sefer esnasında, konaklama mevzileri civarındaki kazaların halkıyla önceden ayarlanmış birtakım anlaşmalarla veya o bölge kadıliklarına gönderilen emirlerle, seferdeki askerlerin ihtiyacı karşılanmıştır.

İncelediğimiz dönemin savaşlarında orduların harekât kabiliyetinin en önemli unsurlarından birisi ulaşım imkânlarıdır. Sefere gidilen güzergâhın fiziki şartlarının lojistik hizmetlerinde hem de bu hizmetlerin yürütülmesinde ordunun hızı üzerinde doğrudan etkili bir savaş stratejisi faktörüdür. Ordunun beslenmesi, silah ve savaş teçhizatının taşınması ve sefer yönetiminin beyni olan haberleşmenin sağlanması sefer güzergâhlarının niteliklerine bağlıdır. Bu nedenle savaş bölgesi ile iç bölgeler arasında ki bağlantı yollarının iyileştirilmesi gerekmektedir (Ertaş, 2007: 119).

Osmanlı Askeri Tarihi çalışmaları açısından ele aldığımız çalışmamız, Osmanlı Ordusu'nun seferberlik ve ordu ihtiyacının karşılanmasını arşiv vesikaları ışığında ortaya çıkarmaktadır. Osmanlı Askeri Tarihi, araştırmalarında, F. Emecen'in vurguladığı gibi, "Osmanlı Devletinin savaşçı/Fütuhatçı özelliğine sürekli olarak vurgu yapılırken savaşların doğrudan kendisinin, savaş organizasyonunun, taktiklerinin, askeri birliklerin terkinin vb. konuların

ihmal edilmiş olması, bu anlamda bir nakıslık karşımıza çıkmaktadır” yargısı, Osmanlı Askeri Tarihi çalışmalarında, arşiv kaynaklarına dayalı çalışmaların daha fazla yapılması gerekliliğini ortaya koyar. Buradaki asıl soru Osmanlı askeri yapısının, teşkilatının, organizasyonun ve silah teşkilatının, batıdaki gelişmelere ne ölçüde tesir ettiğinin anlaşılması olmasıdır (Emecen,2011:7).

1. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşında Safranbolu ve Çevresinden Temin Edilen Askeri Destek

Osmanlı Devleti’nde savaş kararı alındıktan sonra, askerlerin orduya katılmalarında değişmez bir sistemden bahsedilemez. Kuruluş devrinden itibaren, değişen ordu ve devlet yapısı ile Orduya katılım şekillerinde de değişiklik göstermiştir. Ancak Klasik dönemde orduya katılımda belli bir sistemin oturduğunu söyleyebiliriz (Ertaş, 2007: 212). Osmanlı ordusu, savaş kararı alındıktan sonra, Eyaletlerden savaşa katılacak askerlerin bir araya getirilmesi için, Devletin değişik bölgelerinde ki vilayetlere, sancaklara ve kazalara fermanlar gönderilirdi. Bu fermanlarda o bölgeden istenen asker sayısı, askerlerin niteliği, hangi kazadan ne kadar asker alınacağı ve asker başına düşen masraf miktarı açıklanmıştır. Merkezi yönetim ilk öncelikle merkeze veya savaş alanına çağırdığı askerlerin masraflarını kendi karşılamaya çalışmış, gücü yetmediği yerde askerın çıktığı mahalden, bu masrafların karşılanmasını istemiştir. Fermanlarda, asker başına gönderilecek masraflar da hesaplanmış ve bunların kazalar tarafından karşılanması istenmiştir.

Osmanlı-Rus savaşı 1806 yılında Rusların Boğdan ve Rusçuğa saldırmalarıyla başlamıştır. Bu savaşın başlangıç tarihi göz önüne alınırsa eyaletlerden askerlerin 1805 yılının kasım ayında orduya çağrıldıkları görülmektedir (Teymurova,2016:47). Eyalet askerlerine yazılan fermanlarda, Osmanlı geleneğine uygun olarak, ordu bahar aylarında sefere çıkardı. Askeri birliklerin belirtilen yerlerde orduya katılmaları istenmiştir. Umumiyetle ordu Nevruz’da hareket edeceğinden, fermanlarda Ruz-ı Hızır’da (Miladi Mayısın Altısına denk gelir) yerlerinden ayrılmaları istenirdi. Eğer nevrüz’den önce çıkılacaksa Nevruz-u Firuz’da Ordu’da olmaları istenmiştir (Ertaş, 2007:213).

Safranbolu ve çevresinin Osmanlı-Rus savaşına katkısını, belgelerde ki kayıtlarda şu şekilde olduğu görülmektedir. Sicil defterinin nefer gönderimi ile olan ilk belgede: H. 21 Cemaziye-I ahir 1222 (M.26 Ağustos 1807) senesinde Silistre sahrasından gönderilen fermanda Çarlık Rusya’sı üzerine yapılmakta olan sefer için Bolu Sancağı ve Safranbolu (Viranşehir) voyvodalığına bağlı kazalardan (Mudurnu, Mengen, Kaya, Dörtdivan, Eflani, Şehabüddin, Gerede, Viranşehir, Ulak deresi, Ulus, Amasra, Onikidivan, Kızılbil, Çarşamba, Yedidivan, Perşembe, Yenice Eflani, Hisarönü, Devrek, Dodurga, Akçaşehir, Karasu, Aktaş, Taraklı, Samako, Gölyazı, Ereğli, Kocabaş ve Gücekokoş) kışlak askeri için yaklaşık 1950 nefer istenmektedir. Bu neferlerin gayet güzide ve bahadır olmasına ve başlarına bir başbuğ verilip, askerlerin teçhizinin gönderilen yer tarafından yapılması, aynı zamanda ruz-i kasımdan (8 Kasım, 6 Mayıs arası) itibaren yirmi güne kadar Orduy-u hümayunda olunması istenmiştir. Belgenin devamında istenilen neferden 50 adet daha az nefer gönderilse bile Moskof (Ruslar) ile yapılan savaşın kazanılamayacağını ve Ordunun çok zor duruma düşeceği belirtilmektedir. 2 Kasım 1807 tarihinde İstanbul’dan gönderilen fermanda, Safranbolu kazasından yirmi beş bölüklük serdarlığın oluşturulacağı ve buna karşı çıkılmaması, burada bulunan yeniçeri, cebeci ve topçu ocaklarının serdarlığı kabullenmeleri istenmiştir (S.Ş.S. nr 2114,s.12). Doğrudan İstanbul’dan gelen başka bir fermanda ise ilk önce Rusya ile tekrar savaşın başladığını ve

bu yüzden 500 kadar neferin masrafları ile beraber Silistre’de bulunan Orta sahrasındaki Ordu-u hümayuna gönderilmesi istenmiştir (14 Ocak 1808) (S.Ş.S, nr.2114, s.14). Bu belgeden sonra önceki belgeyi tekid için bu neferlerin geç kalınmadan ve hiçbir bahane üretilmeden bir başbuğ maiyetinde gönderilmesi istenmiştir. Ancak gönderilecek bu askerlerin kazalarda hazır tutulup diğer emir geldiği anda yola çıkartılması istenmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.15).

İstanbul’dan gönderilen başka bir fermada Mustafa Paşa (Alemdar Mustafa Paşa) idaresinde, Rusya ile savaşın devam ettiği, fakat kesin sonucun belli olmadığı, savaş yada barış şıklarından birinin gerçekleşeceği, hangi şık olursa olsun Hurşit Paşa kumandasında ek kuvvetlerin orduya dâhil olması için tek bir asker kalmaksızın savaş için derhal toplanılması ve birlik olunması hususu zikredilmiş ve asker gönderilmesi hususunda konunun önemi vurgulanmıştır (S.Ş.S, nr.2114, s.27). Serturnacı Hacı Osman tarafından gönderildiği anlaşılan 16 Şubat 1809 tarihli buyruldu da, Rusya ile savaşının devam ettiğini, barışa yaklaşıldığı fakat henüz olmadığı, bu sebeple daha önceden her sancaktan seçkin yüz yirmi asker istendiği, fakat bunlarla ilgili herhangi bir haberin vasıl olmadığı, savaşın gidişatı belli olmadığından bahsi geçen askerlerin derhal bölgelerinden çıkarılarak İbrail tarafına acilen sevk edilmesi hususu açıklanmıştır (S.Ş.S, nr.2114, s.27).

Osmanlı merkezi yönetimi seferberlik sürecinde, ordunun toparlanmasını yakından takip ettiği ve bunun için çeşitli yöntemler geliştirdiği halde, istenilen tarihte askerleri toparlayamıyordu. Bunun üzerine tekrar tekrar fermanlar, kazalara ve eyaletlere gönderiliyordu. 1807 senesinde gönderilen hükümde, orduya katılmalarda gecikme olduğu, bu konuda gerekli titizliğin gösterilmesi ve derhal orduya katılacak neferlerin bölgelerinden çıkarılarak Osmanlı ordusuna ulaşması, ayrıca nefer göndermeyenlerin (asker başına yüz yirmi kuruş) bedellerini ödemeleri ve bu bedellerin hemen toplanıp gönderilmesi zarureti üzerine durulmuştur (S.Ş.S, nr.2114, s.15).

Bilindiği üzere Osmanlı ordusunun önemli bir kısmı, eyaletlere bağlı tımar sahiplerinden toplanan sipahi ve askerlerden oluşmaktadır. Bu askerlerin sayısı ve ordu içindeki önemi, Ordu’da yapılan ıslahatlar ve zamanın değişen şartlarına göre, sayıda azalma veya yükselme olduğu görülmektedir. Tımar erbabı ve diğer askerler için Divan-ı Kocaeli ve Bolu’dan gelen emirle, Viranşehir sancağına bağlı kazalardan savaşa katılmak için nefer tertip edilerek Hasan Ağa birliğine katılmak üzere bölgeden çıkarılmaları ve eğer bu yapılmazsa cezalandırılacakları hususu buyruldu’da izah edilmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.51). Sonrasında gönderilen belgede Kocaeli ve Bolu mutasarrıfı Hüsrev Mehmet Paşa’nın maiyetinde olmak üzere 700 piyade neferi talep edildiğini görülmektedir. (S.Ş.S, nr.2114, s.44). Bu belge Kocaeli ve Bolu’dan istenen toplam piyade askerinin sayısıdır. Görüldüğü üzere Osmanlı Merkezi, Tımar erbabının asker göndermeyeceğini düşünerek, gönderdiği fermanlar ve buyruldu’ların içerisinde, asker göndermeyenlerin cezalandıracağını belirtmiştir.

Rusya ile yapılan savaşın çok çetin geçtiği bildirildikten sonra, düşmanın her gün ilerlediği, asker ihtiyacının devam ettiği, bu sebeple Viranşehir sancağında vaki kazalardan silahlı iki yüz nefer talep edildiği ve sözü edilen neferlerin acilen irsal olunması istenmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.59). Safranbolu ve köylerinden alınan nefer sayısı hakkında sicilde şöyle bir tablo ile karşılaşıyoruz. Viranşehir’den 26, Şehabüddin’den 11, Kurukavak’tan 4, Kızılbel’den 12, Aktaş’dan 6, Yörük’den 6, ve Eflani 26, Ova 16 adet nefer alınmıştır (S.Ş.S, nr.2114, s.59).

Zamanın Şeyhülislamı tarafından Anadolu'nun sol kolundaki eyaletlerin hepsine gönderilen fetvada, Moskof (Rusya) ile savaşın devam ettiğini Moskof kâfirinin İslam diyarlarına hücum ettiği beyan olunduktan sonra istenilen askerlerin bir an önce Ordu-u hümayuna gönderilmesi istenmiştir. Şeyhülislam'ın ismi ve gönderildiği tarih belli olmayan belgede istenilen neferlerin bir an önce gönderilmesi istenmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.52). Ruslar ile yapılan savaşın kötüye gittiği, düşmanın ilerlemekte olduğu, Pazarcık'ın işgale uğradığı ve burada kadın-çocuk herkesin düşmanın ayağı altında kaldığı, bu sebeple eli silah tutan her müslüman'ın en kısa zamanda cepheye gitmesi ile ilgili fermanında, (S.Ş.S, nr.2114, s.52) Rus (Moskof) saldırıları sonucunda Pazarcık ve çevresinin istila edildiği(S.Ş.S, nr.2114, s.54), düşmanın Pazarcık, Varna ve Hezargrad'a geldiği, durumun vahim olduğu, eli silah tutan herkesin çağrıldığı fakat insanların biraz ağırdan aldığı, her yerdeki insanların oturup hem bu durumu hem de savaştaki sıkıntıdan kurtulmak için hal çareleri bulmak üzere müzakerelerin yapılması gerekliliği ve bunun neticesinin de hilafet makamına arz olunması istenmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.54). 1225 senesi Zilkade ayında (12 Aralık 1810) gönderilen emr-i âli sûretinde Moskof casusları Osmanlı-Rusya arasında yapılan savaşın (seferin) taraflar arasında mütareke olduğunu yani savaşın sonlandırıldığına dair bir haber neşrettiği ve ardından da İslam memleketlerine hücum ettiğini belirtir. Moskof casuslarının bu yanlış bilgileri yayarak gaza ve cihada niyeti olanları, sefer yokmuş gibi etrafa yalan haber salıp sefere gelmek isteyenlerin niyetinden vazgeçirmek istemişlerdir. Ancak askerin Moskof keferesine hücum etmekte olduğu bilinmektedir. Emr-i sûretin devamında Anadolu ve Rumeli taraflarından istenilen askerin Nevruz'da Ordu-u hümayunda mevcut olması istenmiş, Bu Moskof seferinin yakında son bulacağı söylenmektedir. Buna binaen istenilen Meşta askerinin bir an önce gönderilmesi istenmektedir (S.Ş.S, nr.2114, s.54). Pazarcık'ı istila eden Moskoflu düşmanın şimdi de Varna önlerine geldiği, İstanbul önlerine kadar ilerleyeceğiz diye kâğıtlar gönderdiği, durumun vahameti, bu sebeple yedi yüz neferle Kocaeli ve Bolu sancaklarının orduya sağlayacakları desteğin son derece önemli olduğu belirtilmektedir. (3 Temmuz 1810) (S.Ş.S, nr.2114, s.55).

Osmanlı-Rus savaşında Silistre'yi alıp, Dobruca'yı işgal eden Ruslar Varna'yı muhasara etmişlerdir. Ancak Donanmay-ı Hümayünun Varna'ya girmesi üzerine çekilmiştir (Öztuna,2001:444). Osmanlı-Rus savaşında Donanmada kullanılmış, haliyle donanma içinde nefer istenmiştir. Safranbolu kazasından ne kadar nefer istendiğini fermanlarda açıklanmıştır.3 Safer 1223 (31 Mart 1808) senesi gönderilen fermanında Bolu ve Viranşehir taraflarından toplamda 7 Kalyoncu, denizci askerinin istendiği ve bu askerlerin masrafları için 1600 kuruş hesaplandığını öğrenmekteyiz (S.Ş.S, nr.2114, s.20). İstenilen Kalyoncu neferlerinin gelmemesi üzerine 17 Safer 1223 (14 Nisan 1808) tarihinde bir daha hüküm edilerek, Bolu ve Viranşehir voyvoda vekili Es-Seyyid Halil, Safranbolu ve Eflani kadılarına daha önce kendisi tarafından gönderilen emirle, kalyoncu neferâtı istendiğini, fakat bunların henüz vasıl olmadığını, buyruğun hemen yerine getirilerek daha önce zikredilen şartlara uyan kalyoncuların derhal gönderilmesi istenmiştir(S.Ş.S, nr.2114, s.21). 29 Rebiü-l evvel 1224 (24 Mayıs 1809) senesinde Kapudan Paşa'nın ağızından Safranbolu ve civarına gönderilen mektup sûretinde ise, Donanmay-ı Hümayün için 200 Kalyoncu neferi talep edilmiştir. Ancak 200 neferi gönderemeyecekleri anlaşıldığından mektubun sonunda Safranbolu'ya bağlı toplam 17 kazadan 84 adet kalyoncu neferi talep edilmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.3). Bir sonraki fermanında ise istenilen kalyoncu neferatının henüz varmadığını istenilen kadar neferin bir an önce gelmesi gerektiği üzerine durulmuştur(S.Ş.S, nr.2114, s.44). Bir sonraki fermanında; Moskof (Rusya)

keferesi üzerine deniz seferi yapılacağı, donanmanın tekmili için kalyoncu neferlerine ihtiyaç olduğu ve daha önce istenen neferler bölgeden çıkarılmadıysa derhal ihraç edilmeleri, zira gemilerin sefer için hazır beklediği belirtilerek, konunun aciliyeti vurgulanmıştır (S.Ş.S, nr.2114, s.44).

Osmanlı Devleti'nde askere alma sistemi olarak başka bir sistem nefr-i âm (Genel Seferberlik) sistemini kullanmıştır. Eli silah tutan erkeklerin savaşa katılma emri olarak adlandırılan bu sistemde 1806-1812 Osmanlı Rus savaşının 1810 yılında savaşın gidişatının kötüleştiği zamanda başvurulmuştur (Sunar, 2018: s,242). Safranbolu ve diğer bölgelere gönderilen fermanlarda da bu sisteme başvurulmuştur. Merkezden gönderilen fermanında: Moskof (Rusya) keferesi ile harp durumunun uzun zamandır devam ettiği, savaşın çok kızıştığı, daha önce her sancaktan istenen neferlerin geldiği fakat bunun şu an için yeterli olmadığı, Anadolu'nun sol tarafında bulunan bölgelerden eli silah tutan herkesin çok acil Tuna ve Silistre'ye ulaşip "Hüsrev Mehmet Paşa" birliklerine katılmalarını, Peygamber Efendimizin isteği ve cihad anlayışıyla Osmanlı devleti içinde yaşayan her Müslüman'ın gücü yeten erkeğin padişahın etrafında tek vücut olması gerektiği, düşmanın devlete ve İslama karşı saldırısının ancak bu surette durdurulabileceği hususu açıklanmıştır. Devamındaki hatt-ı hümayunda ise, Hatt-ı Hümayun ulaşır ulaşmaz Anadolu'nun sol kolunda bulunan her görevlinin sefer-i hümayuna katılması. Bunun bir cihad hali olduğu, katılanların Allah'ın takdirini kazanacağı ama seferden çekinenlerin Allah'ın kahhar ismiyle muamele göreceği söylenmiştir. (S.Ş.S, nr.2114, s.37). Merkezden istenen askerlerin bir an önce gelmesi ve durumun vehâmetini anlatmak için bizzat Anadolu'nun kazalarına Sadrazamın Mektup sûretleri gönderilmiştir. Bunlardan bir tanesi Sadrazam Yusuf Paşa'nın mektubudur. Sicilde geçen bu mektupta Yusuf Paşa'nın ağzından ağdalı bir dil ve mektubu daha inanılır kılmak için birçok ayet-i kerime mektupta zikredilmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.37).

2-) Osmanlı-Rus Savaşı İçin Safranbolu'dan Temin Edilen İaşe ve Nakliye Vasıtaları

Osmanlı seferlerinde ordunun en önemli ihtiyaçlarından biri ordunun yeterli miktarda iaşesini karşılanmasıdır. Osmanlı ordusunda, iaşesinin karşılanması için tarih boyunca çeşitli yollara ve usullere başvurulmuştur. Bunlardan biri avarız-ı divaniyedir. Avarız-ı divaniye; savaş, kıtlık gibi olağanüstü durumlarda divan tarafından çıkarılan vergidir (Barkan,1997:s.14). Başka bir yöntem ise belgelerden anladığımız kadarıyla ziraî mahsullerin üretim ve dağıtımını takip edebilmek amacıyla oluşturulan devlet mekanizmasıdır (Ertaş,2007:119). 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı sırasında yalnız halktan asker talebinde bulunmamış ordunun ihtiyacı olan zahire, koyun (ağnam), katır (esteran) ve beygir (bargir) temininin karşılanması ve kalyoncu bedellerinin ödenmesi hususlarında ihtiyaçlar meydana gelmiştir. Osmanlı idaresi bu ihtiyaçların karşılanması için sık sık emirler göndermiştir (Öncü,2017:56). Ordunun ihtiyaçları ve bunların teminine yönelik çalışmaları sırasıyla inceleyelim.

Safranbolu kazasının Osmanlı-Rusya savaşına göndermiş olduğu imdad-ı seferiye ve ordu ihtiyacı için merkez tarafından istenilen yardımların fazlalığı Safranbolu kazasının cömertliğini göstermektedir. Yapılan savaşta Çarlık Rusya'sı üzerine yapılmakta olan sefer için Bolu Sancağı ve Safranbolu (Viranşehir) voyvodalığına bağlı kazalardan (Mudurnu, Mengen, Kaya, Dörtdivan, Eflani, Şehabüddin, Gerece, Viranşehir, Ulak deresi, Ulus, Amasra, Onikidivan, Kızılbil, Çarşamba, Yedidivan, Perşembe, Yenice Eflani, Hisarönü, Devrek, Dodurga, Akçaşehir, Karasu, Aktaş, Taraklı, Samako, Gölyazı, Ereğli, Kocabaş ve Gücekokoş) kışlak askeri için istenen 1950 neferin gönderilmesinde ortaya çıkan masrafların bedeli her bir asker için 1125 kuruşdur. Bu meblağın ödenmesi için

Anadolu Valisi Alaiddün Paşa hazretlerine buyruldu gönderilmiş ve (Viranşehir) kazasına yirmi beş bin kuruş isabet edildiği pusula olunmuştur (S.Ş.S, nr.2114, s.12-13). Viranşehir mahkemesinin verdiği karar ile Safranbolu kazasına 173 nefer ve bunların masrafı 25 bin 950 kuruş düştüğü hüküm olunmuştur.

15 Safer 1222'de (24 Nisan 1807) Çarlık Rusya'ya yapılacak seferin kesinleşmesi sebebiyle Safranbolu, Eflani ve Yörük ilçeleri ve havalisinden başta zahire olmak üzere Karadeniz bölgesi mahsullerinden gerekenin yapılması hususunda hüküm gelmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.3). Bolu ve Viranşehir kazalarından talep edilen katır, koyun, asker ve kalyoncu neferleri hizmet bedellerinden Viranşehir sancağına düşen hissesi, mübaşirlere hizmet bedeli olarak yedi bin beş yüz kuruş ödendiği ve bunun da ilan olduğu geçen belgede açıklanmıştır (S.Ş.S, nr.2114, s.39). Devam eden savaş masrafları için İstanbul tarafından direk fermanlar geldiği görülmektedir. Bunlardan bir tanesi de Süvari askeri bedeliyesi emridir. Bu fermanla bin dokuz yüz elli süvari için, kişi başı yüz yirmi beş kuruş bedel belirlendiği, bu askerlerden dokuz yüz ellisinin affedildiği, geriye kalan bin asker için kişi başı yetmiş beşer kuruştan toplam yetmiş beş bin kuruşun hazine-i amire ye gönderilmiş olduğu, fakat vesair harcamalarda düşüldükten sonra on sekiz bin iki yüz seksen sekiz kuruşluk geri kalan ödeme için hükmün daha önceden irsal olunmasına rağmen bahsi geçen meblağla ilgili herhangi bir haber alınmadığı, bakiyenin yerli yerinden toplanarak devlet hazinesine teslimi istenmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.40).

Safranbolu ve çevresinden istenen askerlerin masraflarından başka, Safranbolu'dan geçmekte olan asker için de ne lazım geliyorsa masraflarının karşılanması için istenen belgeler vardır. Osmanlı sefer lojistiği sisteminde, savaş Rumeli tarafında ise Ordu, umumiyetle Davutpaşa veya Edirne'de toplanırdı (Kılıç,2015:34). Mesela Rumeli canibine gitmekte olan Karahisar Mutasarrıfı Behram Paşa ve 4000 kadar Süvarisi için icap eden tayinât yani masrafların karşılanması Safranbolu'dan istenmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.15). Ayrıca bu masrafların bölgedeki kazalara ve köylere nasıl bölünmesi gerektiği gönderilen 21 Muharrem 1223 tarihli hükümde, Hafız Ali ve Behram paşaların 8967 kuruşluk erzak, zahire ve eşya masraflarının yüz yetmiş iki haneye bölünmesi ve her haneye elli iki kuruş isabet ettiği. Subaşı İsmail Ağa eliyle gönderilen defterde vaziyetin beyan edildiği izah edilmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.15). Yine aynı şekilde başka bir belgede, Bolu voyvodası tarafından Viranşehir mütesellimliğine atanan Ankaralı Seyyid İbrahim ile Amasra ayanı Seyyid Mehmet ağaların, yanlarında sahil askerleri olduğu halde, Eflani üzerinden Safranbolu merkeze 7-8 bin kişilik orduyla gelip elli gün kadar kalacakları ve bu sebeple yiyecek vb. ihtiyaçlarının karşılanması istenmiştir. (11 Kasım 1807) (S.Ş.S, nr.2114, s.65).

Osmanlı Ordusunun nakil ihtiyaçları umumiyetle Sefer güzergâhlarına gönderilen fermanlar sayesinde, güzergâhtaki kazardan ve sancaklardan sağlanmıştır. Bu nakliye vasıtaları çoğunlukla sefer güzergâhındaki Türkmen aşiretleri elinde bulunan develer sayesinde yapılmaktadır. Develer haricinde Beygir ve katır kullanılmıştır (Genç, 2013: s-40-45). Rus savaşının devam ettiği, bu sebeple herkesten destek beklendiği, durumu istişare etmek için Sultanahmet Camii'nde toplandığı, bunun sonucunda orduya her anlamda destek gerektiği, bu bağlamda Bolu sancağına bağlı kazalardan beş yüz baş katırın tedarik edilerek seri şekilde Davutpaşa sahrasına irsali ve fermanın buyruğuna muhalif olunmaması hususunu fermanla belirtilmiştir. (6 Temmuz 1810) (S.Ş.S, nr.2114, s.55). Rusya ile devam eden mütarekeye rağmen Osmanlı devleti seferber hazırlığına girişmiş olup bu seferber için Safranbolu ve çevresinden 500 adet katır istemektedir (S.Ş.S, nr.2114, s.23). Ancak istenilen 500

adet katır'ın istenilen tarihte gelmediği için 3 Cemaziye-l evvel 1224 (16 Temmuz 1809) tarihinde bir ferman daha yollanmış ve 500 adet katır'ın acilen Davud Paşa sahrasına gelmesi istenmiştir. Fermanın anlaşılacağına göre bu katırların askerin sevki için önem taşımaktadır (S.Ş.S, nr.2114, s.45).

İstanbul'dan gönderilen bir fermanla ise Rumeli'de hazırlanan Ordu-u Hümayun'un yarısı için Bolu ve Safranbolu kazalarından 1200 resm-i ağnam istenmektedir. Bu verginin ne şekilde toplanacağı söylendikten sonra İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.49).

21 Muharrem 1225 senesinde Katır bedeli için emr-i suret gönderilmiştir. Bu emirde Rusların Pazarcığa 80 bin asker ile saldırdığı anlaşılmaktadır. Belgenin devamında Rusların, Rusçuk ve civarına geldikleri, İslamı ve Müslümanlığı zor duruma düşürecekleri üzerine uzun bir uyarıdan sonra daha önceden de istenildiği üzere Davut Paşa sahrasına 500 adet esteranın acilen gönderilmesi istenmiştir. Esteranın bedeli ise 19120 kuruştur (S.Ş.S, nr.2114, s.56). Bunun haricinde yine Ordu-u hümayün için 1000 adet koyun ve şişman keçi istenmiştir (S.Ş.S, nr.2114, s.57).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Balkanların Rusçuk, Pazarcık bölgesinde devam eden 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşının en yoğun olduğu dönemde dahi savaşa ortalama altmış bin asker katılmıştır. İncelediğimiz belgelere göre, 1806-1812 Osmanlı-Rusya savaşında Osmanlı Devleti, Bolu ve Viranşehir sancaklarından ilk öncelikle 1950 kadar asker istenmiş, Safranbolu kazasına düşen 173 askerin ise atlı olması istenmiştir. Hükümden anlaşıldığı üzere, bu askerler yetmeyince 500 kadar daha asker istendiği görülmektedir. Fakat bu askerlerin nakliye hizmeti için kullanıldıklarını belgeden anlaşılmaktadır. Başka bir belgede ise 120 asker daha istediklerini ve bu askerlerin gayet güzide olmasını da istemişlerdir. Savaş ilerledikçe asker ihtiyacı artmış, gönderilen fermanlarda Rusların Pazarcık ve Rusçuk mevkilerine girdiğini ve bütün Müslümanların bu harb'de birlik olması gerektiği vurgulandıktan sonra, fermanların gönderildiği bölgelerden asker talep edilmiştir. Bu fermanlardan anlaşılacağı üzere durumun vahameti devletin her bölgesinde paylaşılarak bir şekilde gündemin savaş olması istenmiştir.

Şerhiye sicillerinin içindeki bilgilerden, Osmanlı sefer lojistiğinin nasıl işlediğini anlayabiliyoruz. Osmanlı-Rus savaşına gitmekte olan askerlerin Safranbolu taraflarından geçerken Safranbolu halkının Tokat sancağından gelen Behram Paşa komutasındaki 4000 askerin ihtiyacını karşıladığını anlaşılmaktadır. Bolu ve Viranşehir Voyvodoluğuna bağlı kazalardan istenen 1950 askerden Safranbolu kazasına düşen 173 askerin masrafı için 25 bin kuruş meblağın tuttuğu görülmektedir. Ayrıca Davut Paşa sahrasına 500 adet katır ve 1200 adet koyun istenmektedir. Sonraki belgelerde 1000 adet daha koyun istenmektedir.

Görüldüğü üzere Osmanlı askeri tarihi açısından şerhiye sicillerinin büyük değeri olduğu şüphesizdir. Seferberlik kararı, savaş hazırlıkları, asker toplanması, ordunun ikmal ve iaşeleri, ölüm, görevden ihraç, destek hizmetleri gibi konularda birinci el kaynak niteliğindedir. Şerhiye sicilleri askeri tarihimiz için sosyal, ekonomik, eğitim ve disiplin konularına ışık tutmakta olup, disiplinsiz davranan sipahilerin geçim kaynaklarının ellerinde alınması gibi, örnekler

şeriye sicillerinde bulunabilmektedir. Sefer sırasında erzak ve mühimmatın nakli ve bu işlerin nasıl yapılacağı da sicillerde bulunabilmektedir.

Şeriye sicillerindeki kayıtlara bakarak merkezden istenilen askerlerin kesin olarak orduya katıldıkları veya istenilen askerlerin ne kadarının orduya katıldıkları gibi bir sonuca ulaşılamaz. 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşı ile yapılan araştırmalarda ortalama asker sayısının 60 binlerde kaldığı görülmektedir. Bu savaşın III. Selim'in başlattığı nizam-ı cedit uygulamasının arifesinde olduğu düşünülürse, savaşa Nizam-ı cedit askerlerinin katılması beklenirdi. Ancak III. Selim bu askerleri bu savaşta kullanmamıştır. Savaşta Kapıkulu askerlerinin yanında özellikle Ayan askerlerinin savaşta kullanıldığını görülmektedir. Osmanlı siyasi hayatında Ayanların ön plana çıktığı dönemde Ayanların ordularının kullanılması beklenebilirdi. 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşının tarihte çok üzerinde durulmamasının sebebi, devam eden iç karışıklıkların Nizam-ı cedit yanlıları ile eski düzen yanlıları arasındaki mücadelenin şiddetlenmesidir.

KAYNAKÇA

Arşivler

BOA.2114 No. Safranbolu Şeriye Sicili (3, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 23, 37, 39, 40, 44, 45, 49, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 59, 65)

Kitap ve Makaleler

Aksan H. Virginia, Çev, Gül Çağalı Güven, "Kuşatılmış Bir İmparatorluk, Osmanlı Harpleri (1700-1870)", İş Bankası Yayınları, İstanbul,2017,3. Baskı

Akşin, Sina, "Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908", Cem Yayınevi, Ankara, 1988

Barkan, Ömer Lütfi "Avarız", İA, C. II, MEB, İstanbul 1997

Günhan Börekçi, Yay. Haz. Kahraman Şakul, Savaş, Teknoloji ve Deneysel Çalışmalar, Yeni Bir Kaynağın Işığında Sultan III. Mehmet'in Eğri Seferi: Menzil Geçişleri ve Lojistik Sorunlar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2013, 1.Basım, s.205

Ertaş, M. Yaşar, "Osmanlı Savaş Organizasyonunda Zorlu Bir Süreç: Ordunun Toparlanması", Türklük Araştırmaları, Sayı 19, Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, İstanbul

Ertaş, M. Yaşar, "Sultanın Ordusu", Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2007,1. Baskı

Keegen, John, Çev, Füsün Doruker, "Savaş Sanatı Tarihi", Yeni Yüzyıl Tarih Dizisi, İstanbul, 1995

Kılıç, Metin, "Osmanlı Devletinin Batı ve Doğu Seferlerine Konya Kazasının Lojistik Katkısı, (1700-1750)", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2015

Kocabaş, Süleyman, "Tarihte Türk-Rus Mücadelesi", Vatan Yayınları, İstanbul, 1989

M. Emecen, Feridun, "Osmanlı Klasik Çağında Savaş", Timaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011

- Öncü, Dudu, “Karahisar-ı Sahip Sancağının İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1806-1812)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, 2017
- Öztuna, Yılmaz, “Osmanlı Devleti, Tarihi c.1”, Ötüken Yayınları, 2004, Ankara
- Sakin, Orhan, “Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları”, Doğu Yayınevi, İstanbul,2011
- Sun Tzu, çev, Gamze Alpaslan, “Savaş Sanatı”, Olimpia Yayınları, İstanbul, 2016
- Sunar, Mehmet Mert, “1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi’ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Sefer İçin Asker Toplanması”, History Studies, V.10, I, 3,2018
- Teymurova, Günel, “1806-1812 Osmanlı-Rusya Savaşı ve Azerbaycan”, OSMED, C.2, Sayı.2, 2016
- Yıldız, Gültekin, “Osmanlı Askeri Tarihi”, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017
- Yıldız, Hakan, “Prut Seferi’nde Organizasyon ve Lojistik”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006